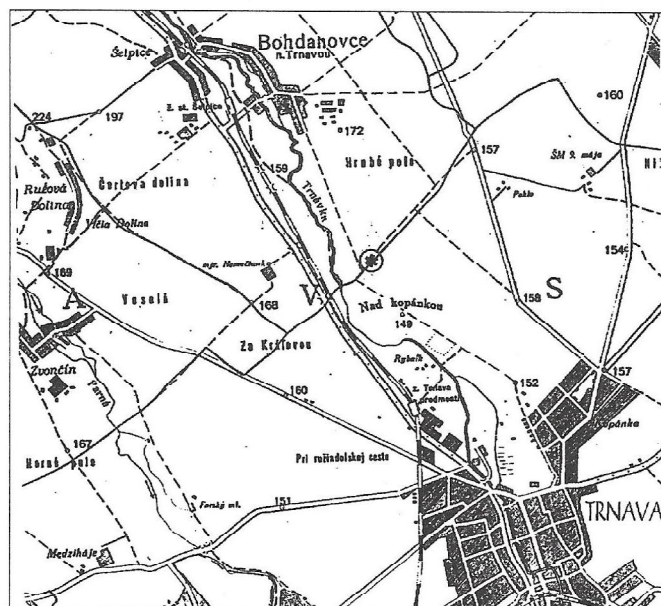

GERMÁNSKE SÍDLISKOVÉ OBJEKTY MEDZI TRNAVOU A BOHDANOVcami

VLADIMÍR TURČAN

Sieť germánskych sídlisk z Trnavskej tabule bola v rámci záchranných archeologických výskumov po trase prekládky tranzitnej vetvy ropovodu doplnená o ďalšie náleziská (Archeológia a ropa 1995), medzi iným aj z priestoru medzi Trnavou a Bohdanovcami. Lokalita je položená na mierne zvlnenom teréne východne od cesty Trnava - Senec, severovýchodne od vodárne vo výške 155 m n. m. (obr. 1.) Objekty sa rysovali po odstránení pôdnej vrstvy a preskúmané boli ešte pred vyhlbením vlastnej ryhy v zime 1992. Po začistení plochy buldozénom boli objekty 1, 2 a 8 identifikované ako germánske. Okrem toho boli zistené nálezy z neolitu, eneolitu a vo výplni germánskych objektov sa nachádzali laténske črepy. Z technických dôvodov bolo možné exploatovať len časti objektov, ležiacich priamo na odkrytej ploche; partie pod profilmi ryhy ostali nepreskúmané. Z Bohdanoviec je v literatúre už známy ojedinelý nález bronzovej mince z konca 3. storočia (Kolníková 1972, 93); jej vzťah k skúmanej lokalite je však neoveriteľný.

Obr. 1. Germánske sídlisko medzi Trnavou a Bohdanovcami.
(Lokalita označená hviezdíčkou.)

Objekt 1

Nepravidelného pôdorysu s mierne zaobleným západným rohom. Severná časť zhruba v strede steny je lomená. V juhovýchodnej stene je situovaný výklenok pre kolové jamy. Tvorili tri dvojice (dve pri západnej stene, ďalšia dvojica v interiéri juhovýchodnej steny), dve kolové jamy tesne priliehali k severnej stene približne v strednej časti (vchod?), ďalšia sa nachádzala medzi západnými dvojicami kolových jám. Posledná bola situovaná v strede východnej steny 30 cm, severozápadne od dvojice jám vo výklenku. Vzhľadom na nedostatok času boli vybraté len dve kolové jamy (severná dvojica pri západnej stene), ktoré dosahovali hĺbku 28 a 26 cm. Dlážka i steny kolových jám boli vymazané cca 0,5-1,0 cm hrubou šedou vrstvičkou, veľmi pevnou a kompaktnou. Vo východnej stene sa tento výmaz dvíhal oblúkovito 10-15 cm do steny, pri západnej stene sa nič podobné nespozorovalo.

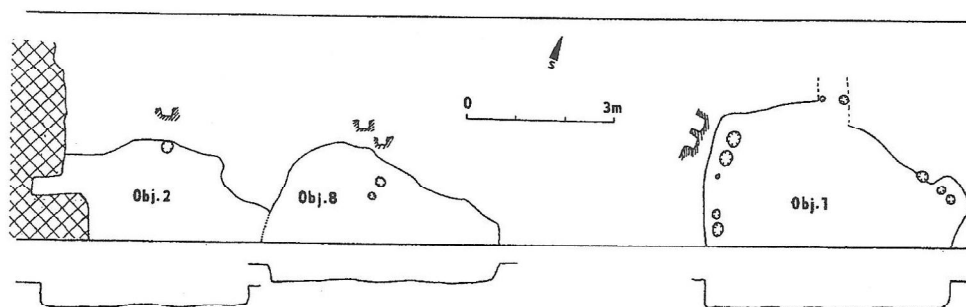
Objekt 2

Situovaný východne od objektov 1 a 8 tak, že východná časť bola objektom 8 narušená. Vzhľadom na zničenie objektu vo východnej časti novodobým zásahom a umiestnením jeho väčšej časti pod profil ryhy nebolo možné určiť pôdorys objektu. V odkrytom páse sa nachádzala len severná stena nepravidelného tvaru a zhruba v jej strede kolová jamka. Doklady vymazávania dlážky sa nezistili. V juhozápadnej časti zistená anatomicky uložená kostra psa bez hlavy (viď apendix).

Objekt 8

Pri jeho budovaní bol narušený objekt 2. Preskúmala sa severná časť objektu - zahĺbené nárožie a pravdepodobne ďalší roh vo východnej časti. V interiéri sa nachádzali dve kolové jamky. Nezistili sa žiadne stopy vymazávania (obr. 2).

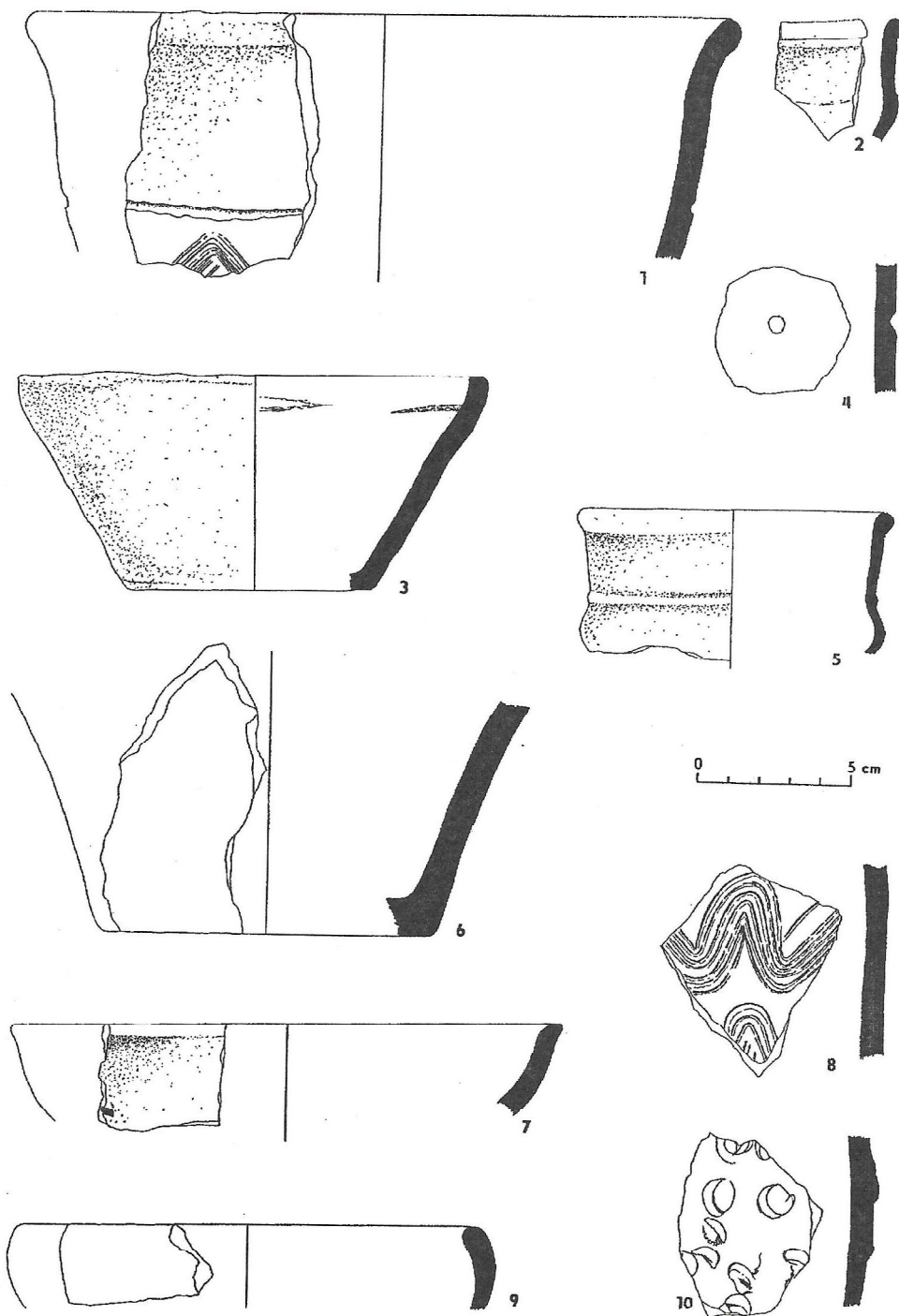
Z troch sčasti preskúmaných objektov predstavujú objekty 2 a 8 zrejme hospodárske alebo technické stavby s ľahšou konštrukciou. Ani zistené kolové jamy neprispeli k identifikácii nadzemných stavebných prvkov. Objekt č. 1 možno považovať za germánske obydlie s kvalitne vymazanou dlážkou, pričom vymazávanie sa dvíha aj do steny oblúkovito vystupujúcej z podlahy. Neobvyklé je usporiadanie kolových jám do dvojíc (obr. 2.). Z časových dôvodov bolo možné vybrať len kolové jamy v severozápadnej časti, ktoré mali takisto ako dlážka vymazané steny. Duplicitu kolov nemožno teda chápať v zmysle dodatočného zosilnenia konštrukcie po určitej dobe jestvovania stavby, ale ako intencionálny prvok, súvisiaci snáď s momentálnou absenciou hrubších stromov v dostupnom okolí a tak potrebnú nosnosť strechy dosiahli staviteľia párovými podperami. Objekt č. 1 nemožno pripísať ani jednému zo známych typov chat podľa triedenia T. Kolníka (1962, 366-385), pre neúplne odkrytú pôdorysnú dispozíciu.

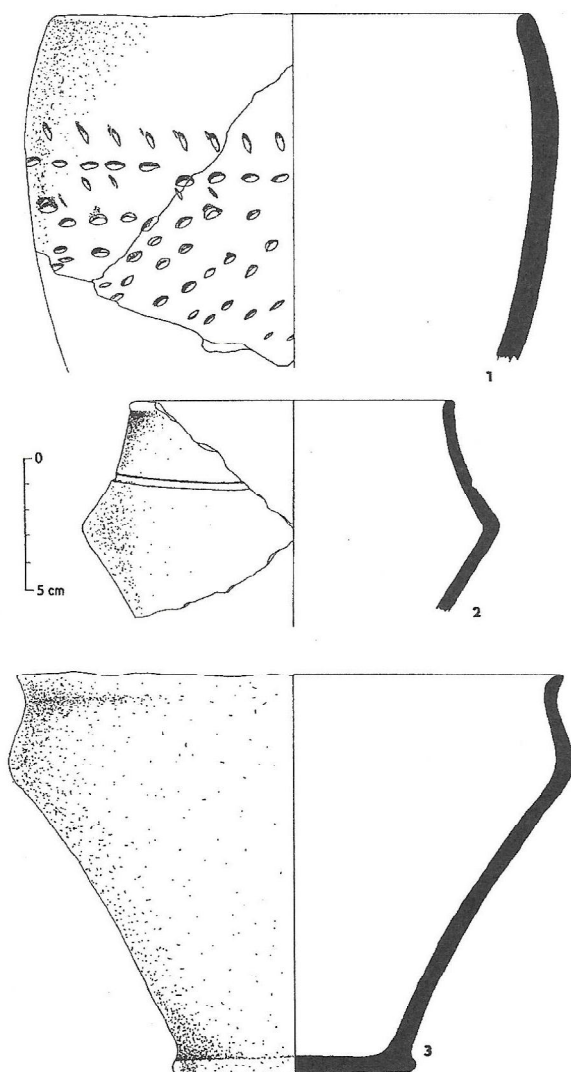
Obr. 2. Germánske sídlisko medzi Tmavou a Bohdanovcami. Plán objektov 1, 2 a 8.

Keramika

Výplň objektov tvorila takmer výlučne domáca, v ruke zhotovovaná keramika, ktorá je zároveň jediným zdrojom datovania. Spodnú hranicu sídliska naznačuje ojedinelý nálec ostro profilovanej nádoby z objektu 1 (obr. 4:2). E. Droberjar (1995, 23, Abb. 3:1) vidí v

Obr. 3. Germánske sídlisko medzi Trnavou a Bohdanovcami.
Nálezy z objektu 1.

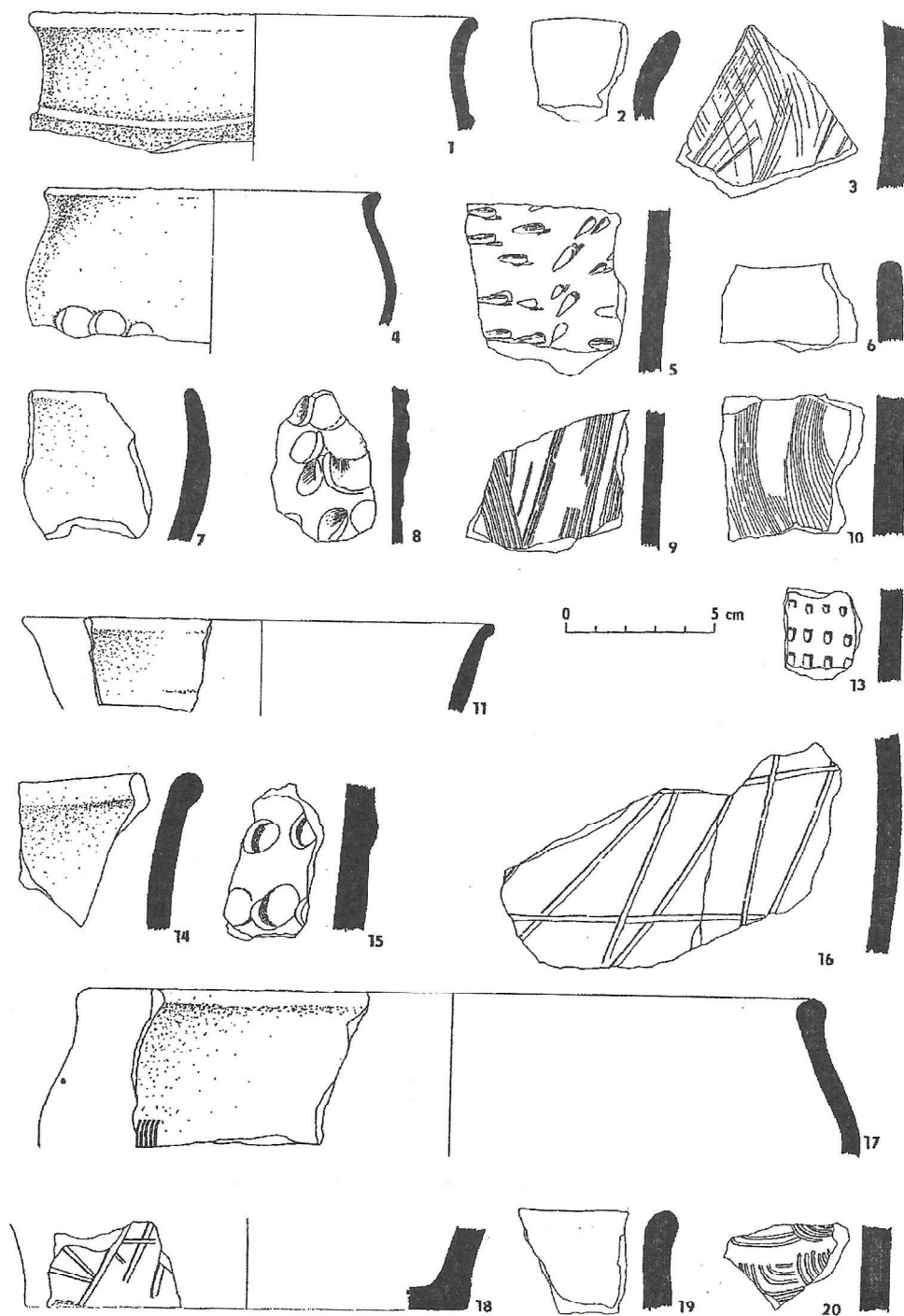

Obr. 4. Germánske sídlisko medzi Trnavou a Bohdanovcami.
Nálezy z objektu 1.

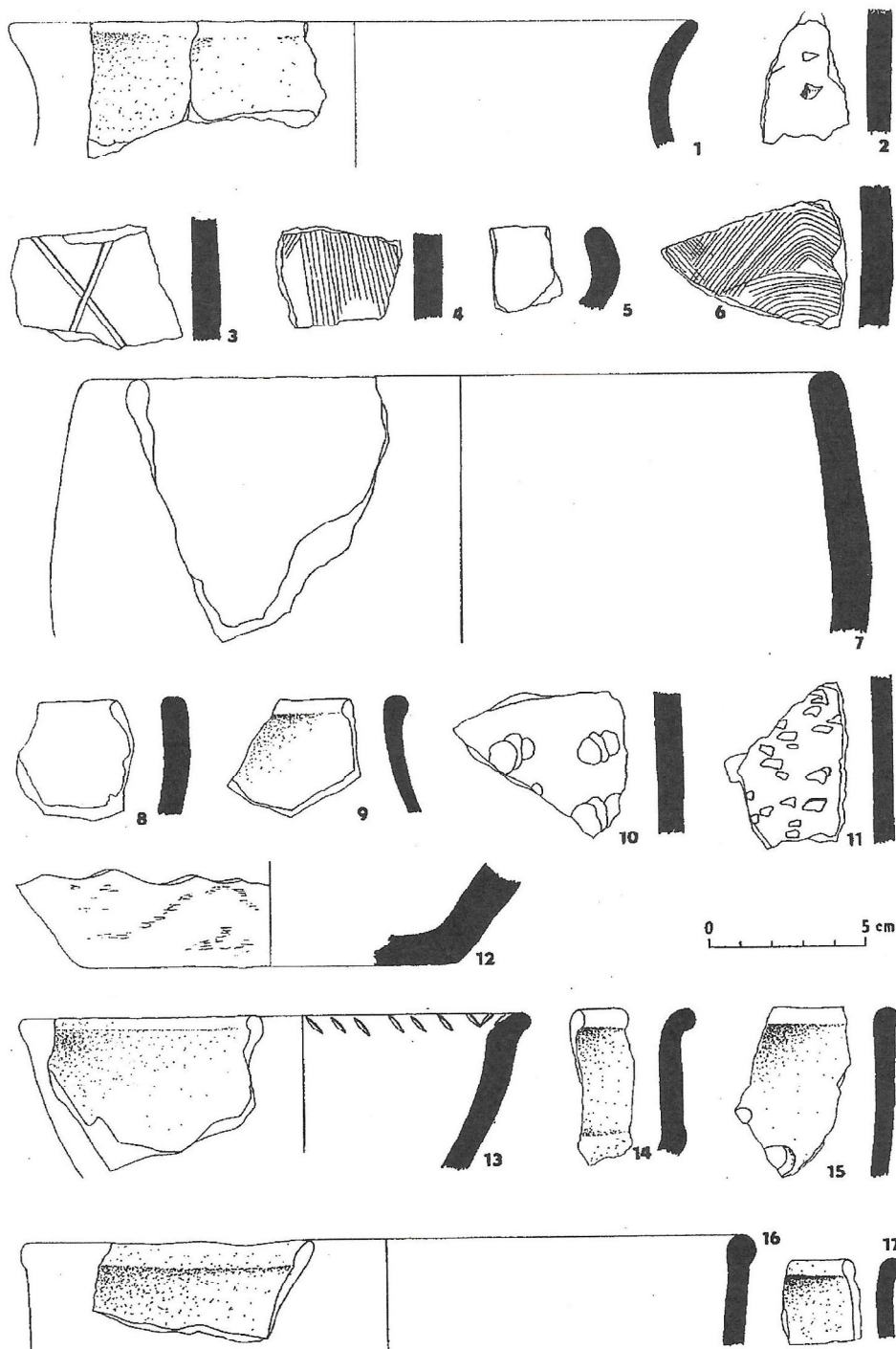
tomto tvare doklad doznievania neskorolátenského hrnčiarskeho remesla, ktoré sa počiatkom doby rímskej dostáva prostredníctvom przeworskej kultúry do germánskeho prostredia. Do 1. resp. na prelom 1. a 2. storočia ju datuje na základe spoločného výskytu s keramikou zdobenou radielkom v Uherčiciach na Morave I. Peškař (1961 b, 30, obr. 21). Z neskorolátenských predlôh vychádza aj výzdoba zvislo hrebeňovitými pásmi, doložená na črepe zo spodnej časti nádoby (obr. 7:12), ktorá však v rôznych variantoch dožíva až do mladšej doby rímskej (Motyková - Šneidrová 1963, 414; Rybová 1974, 484).

V inventári troch sčasti preskúmaných objektov prevažovali tradične terinovité tvary. Kompletne sa podarilo rekonštruovať celú misovitú nádobu s vysoko posadenou výduťou (obr. 9:4). Analogický tvar z hrobu v Neurruppersdorfe datuje na základe sprievodnej bronzovej nádoby H. Adler (1975, 25) k počiatku 2. storočia. Za dôležitý treba považovať nález z Komjatíc, sprevádzaný mincou Hadriána (Točík 1977, 253, obr. 143). Podľa iných autorov nemožno vylúčiť prežívanie spomínanej keramiky až do počiatku 3. storočia (Pernička 1968, 132; Peškař 1961 a, 81, Tab. 32:7). Iný, takisto rekonštruovateľný exemplár, stavaný viac

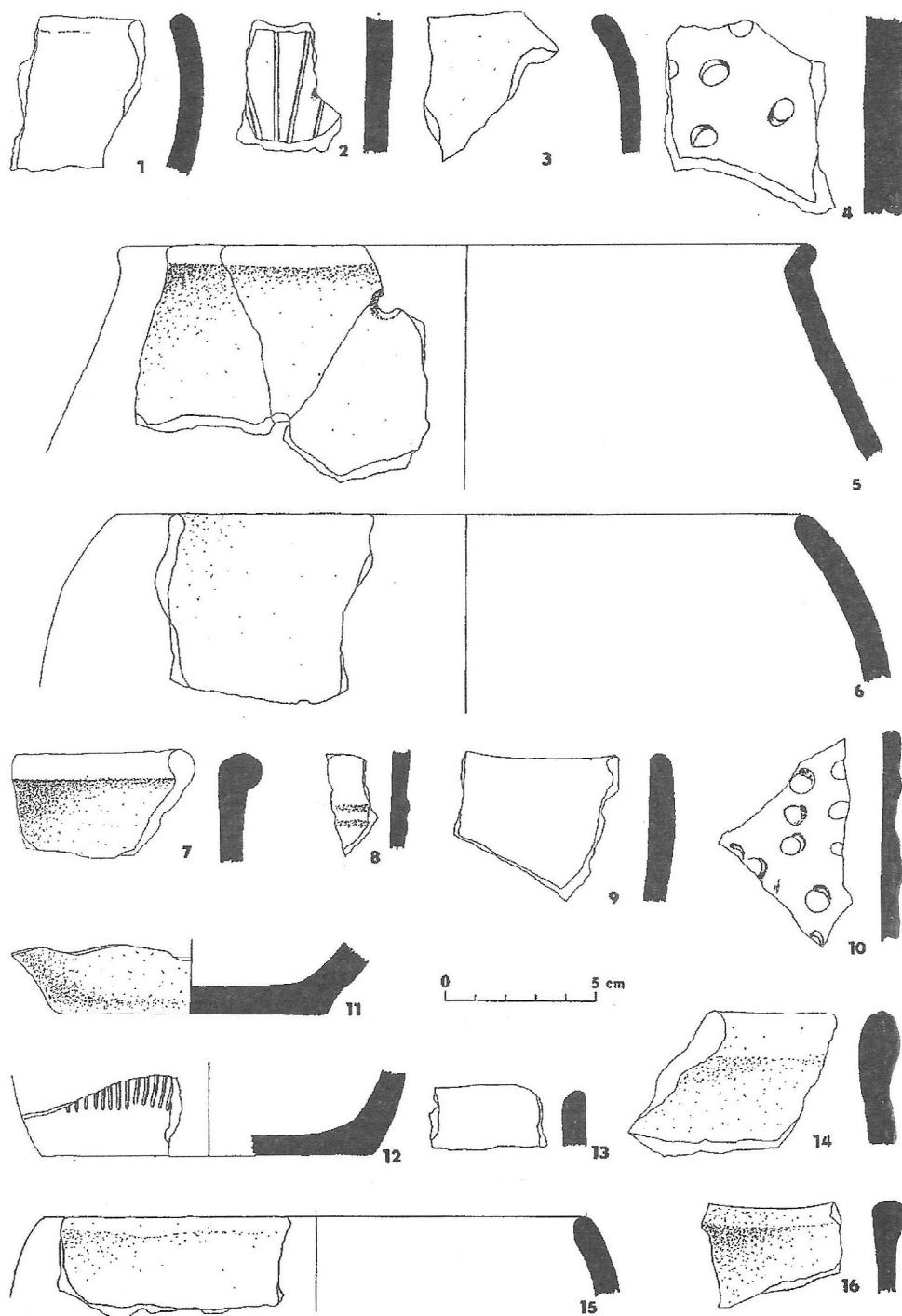
do výšky (obr. 4:3), je tvarovo blízky skupine terín z pohrebiska v Platišti nad Labem, zaradených A. Rybovou (1980, 125) ku koncu 2. resp. na počiatok 3. storočia. K skupine misovitých tvarov možno pravdepodobne priradiť i viaceré okrajové črepy s esovitou profiláciou (obr. 5:17; 6:1; 19:13), ako aj s valcovito formovaným hrdlom (obr. 6:16), ktoré znesú datovanie do priebehu 2. resp. na počiatok 3. storočia (Motyková 1981, 513; Peškař 1972, 46; Sakař 1966, 628). Samostatnú skupinu v keramickom materiáli sídliska tvoria nádoby s pohárovito otvorenými hornými partiami (obr. 3:1; 5:11; 6:13; 11:7). Objavujú sa napr. v keramickej náplni z prelomu 2. a 3. storočia na Kutnohorsku (Čižmář - Valentová 1979, 148).

Obr. 5. Germánske sídlisko medzi Trnavou a Bohdanovcami.
Nálezy z objektu 1.

Obr. 6. Germánske sídlisko medzi Trnavou a Bohdanovcami.
Nálezy z objektu 1.

Obr. 7. Germánske sídlisko medzi Trnavou a Bohdanovcami.
Nálezy z objektu 1.

Výrazne sú zastúpené nádoby s vťahnutými, resp. mierne vťahnutými okrajmi. Semu patrí hlboká misa (obr. 3:3), známa z pohrebísk i sídlisk z druhej polovice 2. storočia (Rybová 1980, 99; Stuchlík 1989, 46; Peškař 1973, 49). Širší časový rozptyl možno predpokladať u súdkovitých tvarov, zastúpených v objekte 1 (obr. 4:1). K. Motyková - Šneidrová (1963, 414) hľadá ich korene ešte v laténsko-rímskom horizonte. V materiáli zo slovenského územia sa blízky derivát tohto tvaru našiel v sídliskovom objekte z Ondrochovej - Lipová, datovanom T. Kolníkom do prvej pol. 2. storočia (Kolník 1962, obr. 128:1), rovnako ako na pohrebisku v Bešeňove, sprevádzaný železnými trúbkovitými sponami dvojdielnej konštrukcie (Kolník 1961, 233, Tab. X:72 a).

Skupina nádob s valcovito tvarovaným hrdlom a lištou v podhrdlí je takisto považovaná za reflexiu keltského hrnčiarstva (Tejral 1970, 136). Na sklonku staršej doby rímskej sa medzi germánsku keramiku dostávajú tvary s prehnutým hrdlom, a teda s mäkkšou profiláciou (Kytlicová 1970, 358, obr. 5:3), zastúpené v spracovávanom súbore niekoľkými okrajovými črepmi (obr. 5:1; 11:19). Za doklad prežívania týchto nádob až do druhej pol. 2. storočia možno považovať hrob z Mikulova, kde nádobu sprevádzala spona Almgren 120-131 (Pernička 1966, Taf. IX:4).

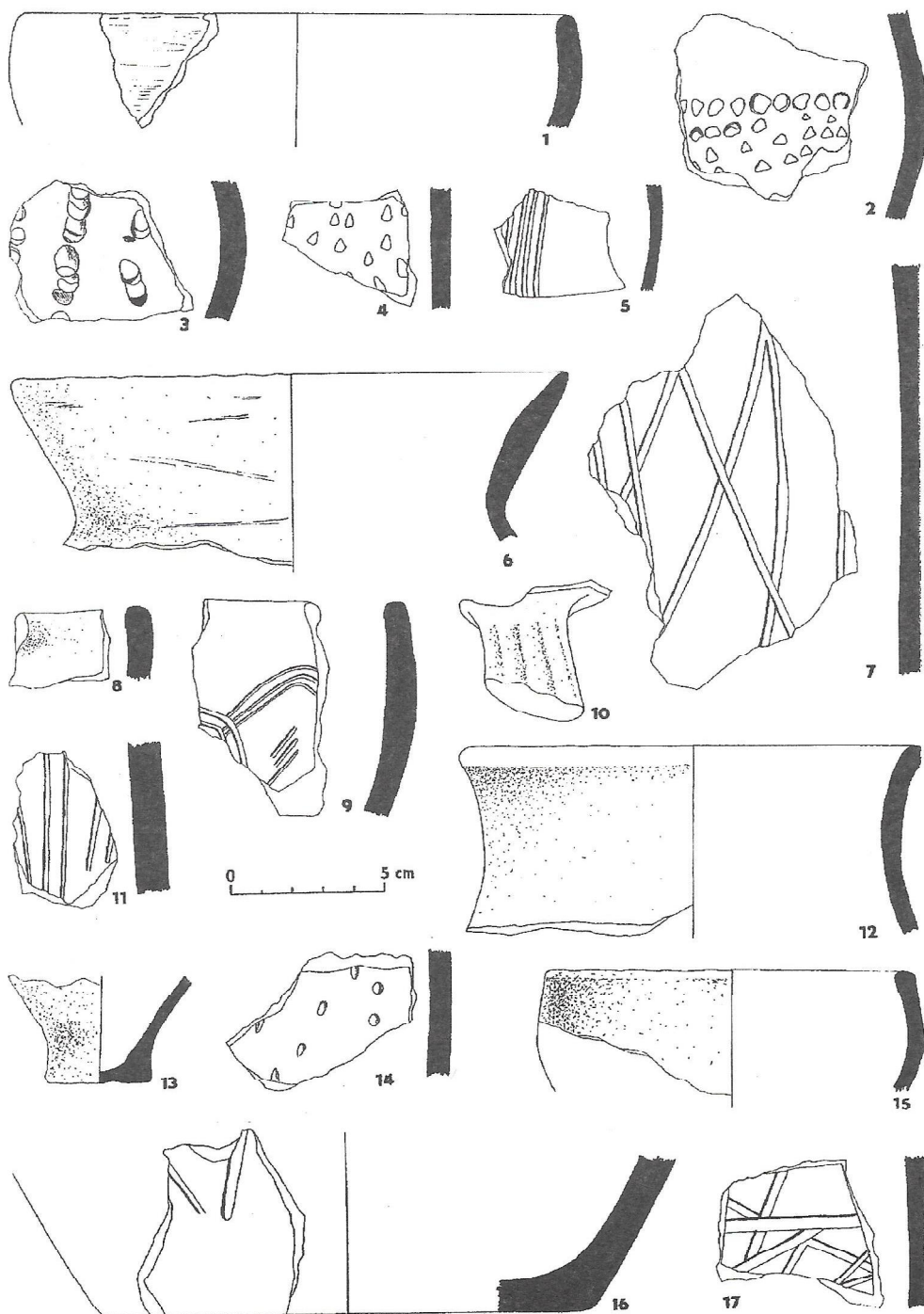
Výzdobnými prvkami a technikami sa keramika u exploatovaných objektov nevymyká z rámca dosiaľ známej hrnčiarskej produkcie Germánov. Len jedným črepom je zastúpené nanášanie dekoru ozubeným kolieskom (obr. 9:14). R. M. Pernička registruje až 136 typov tejto výzdoby; predmetný fragment by sme snáď mohli priradiť k vzoru 77, resp. 79 (Pernička 1972, 96). Výzdoba radielkom, ako i samotný materiál a povrchová úprava umožňujú charakterizovať spomenutý črep ako pomerne starobylý.

Výraznejšie je zastúpená výzdoba hrebeňovaním do rovných línií (5:9; 6:4) alebo oblúkov rôznej výšky a rozponu (3:8; 5:20; 6:6; 11:17) poprípade s rozloženým usporiadaním (obr. 9:12). Chronológiu jednotlivých typov výzdoby nanášanej hrebeňom načrtol R. M. Pernička (1966, 75 a). Za východiskový prvok predpokladá zvislé hrebeňovanie (obr. 6:4; 7:12) ako doznievanie laténskych tradícií. Postupný nástup ostatných prvkov datuje do priebehu 1. a 2. storočia, pričom za najmladšie považuje zväzky oblúkov.

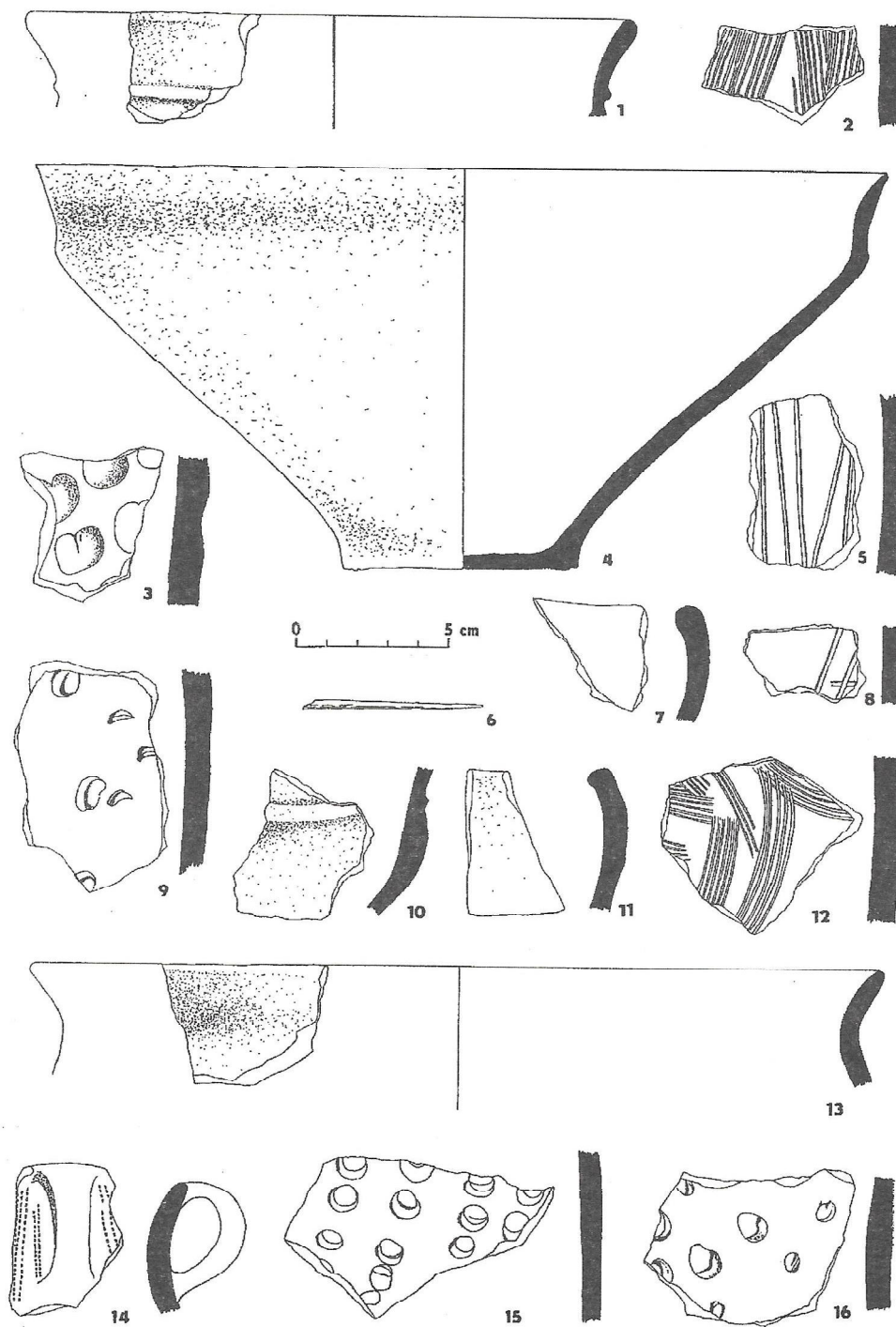
Pokrytie povrchu nádob jemnou ryhovanou sieťou (obr. 5:3, 10) sa vyskytuje na samom počiatku doby rímskej (Kruta 1972, 326). Zo sídliskovej jamy v Abraháme uvádza T. Kolník črep analogický fragmentu z objektu 1 (obr. 5:3) sprevádzaný nálezmi z konca 1., resp. počiatku 2. storočia (Kolník 1981, 133; obr. 74:4). Línie, ryté širšie a hlbšie (obr. 5:16; 8:7; 9:5,8; 11:3, 12, 13) sú považované za mladší vývojový prvok, vyskytujúci sa v 2. a 3. storočí (Pernička 1966, 77).

V rôznych modifikáciách sú zastúpené vrypy nechtom. Vyskytuje sa neusporiadané pokrytie povrchu nádob touto výzdobou (obr. 3:10; 7:10; 9:16; 10:10; 11:2), náznaky usporiadania do pásov (obr. 4:1; 8:3; 9:15), prípadne vzájomné prekryvanie (obr. 5:8; 8:3) či zdvojené odtlačky (obr. 9:3). Výskyt tejto výzdoby od konca 1. do prelomu 2. a 3. storočia je doložený vo veľkom množstve nálezových celkov (Pernička 1966, 76; Galuška 1988, 64) a patrí k štandardným výzdobným motívom, používaným germánskymi hrnčiarmi v zmienenej dobe. Túto techniku dopĺňajú vrypy kvapkovitých tvarov (obr. 5:5; 8:4), ktoré sprevádzajú keramický tovar už v najstarších nálezoch z doby rímskej v Čechách (Motyková - Sedláčková 1974, 226, obr. 3:9), výnimočne i motívy kosoštvorcové (obr. 6:2, 11).

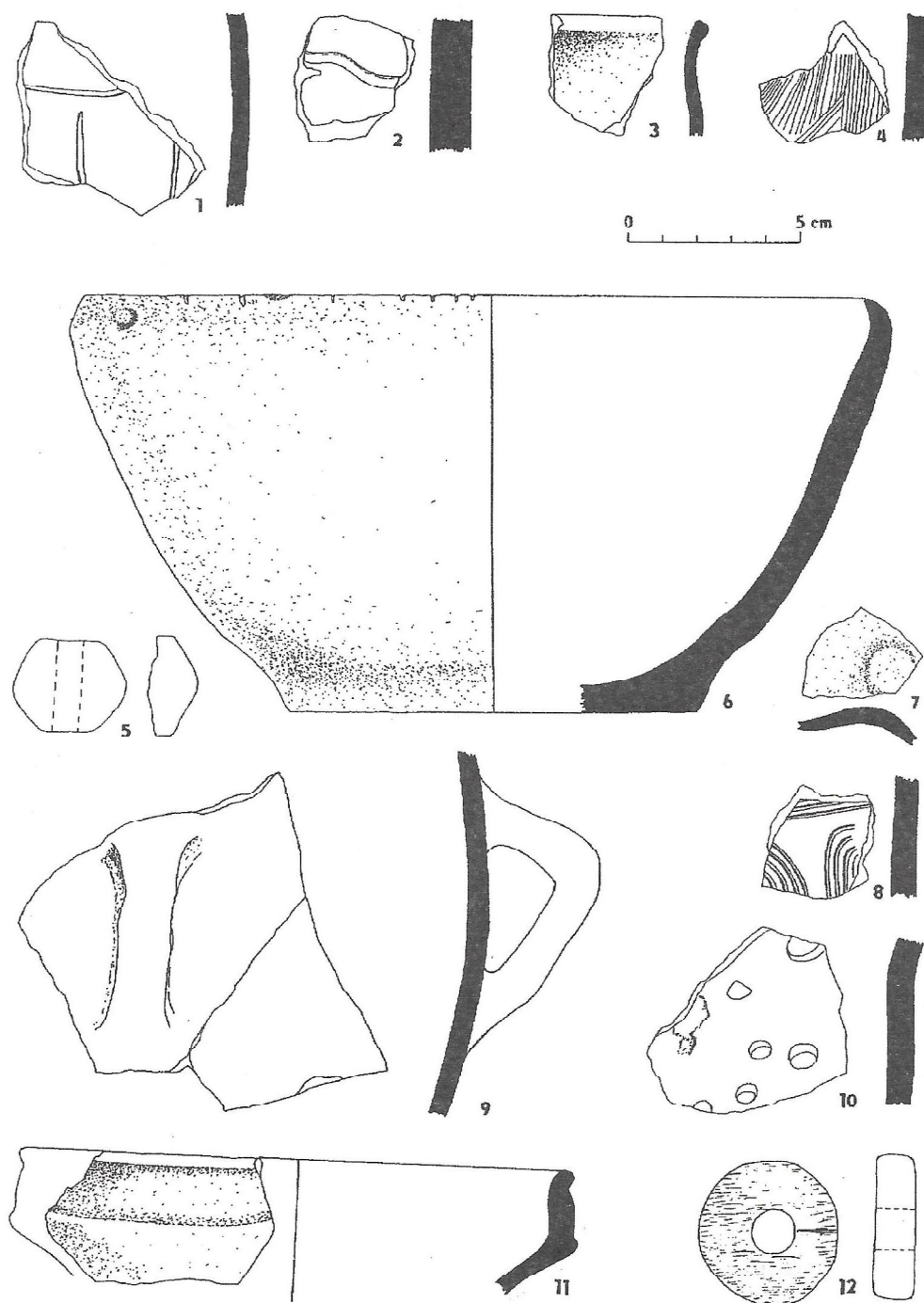
Keramika antická je v porovnaní s analogickými lokalitami zastúpená podpriemerne. Ide o fragmenty keramiky tehlovej farby (obr. 8:10; 11:14), vyrábanej provinčnými dielňami od konca 1. po koniec 4. storočia (Krekovič 1981, 360). Ďalšie, atypické črepy pochádzajú z objektu 2.

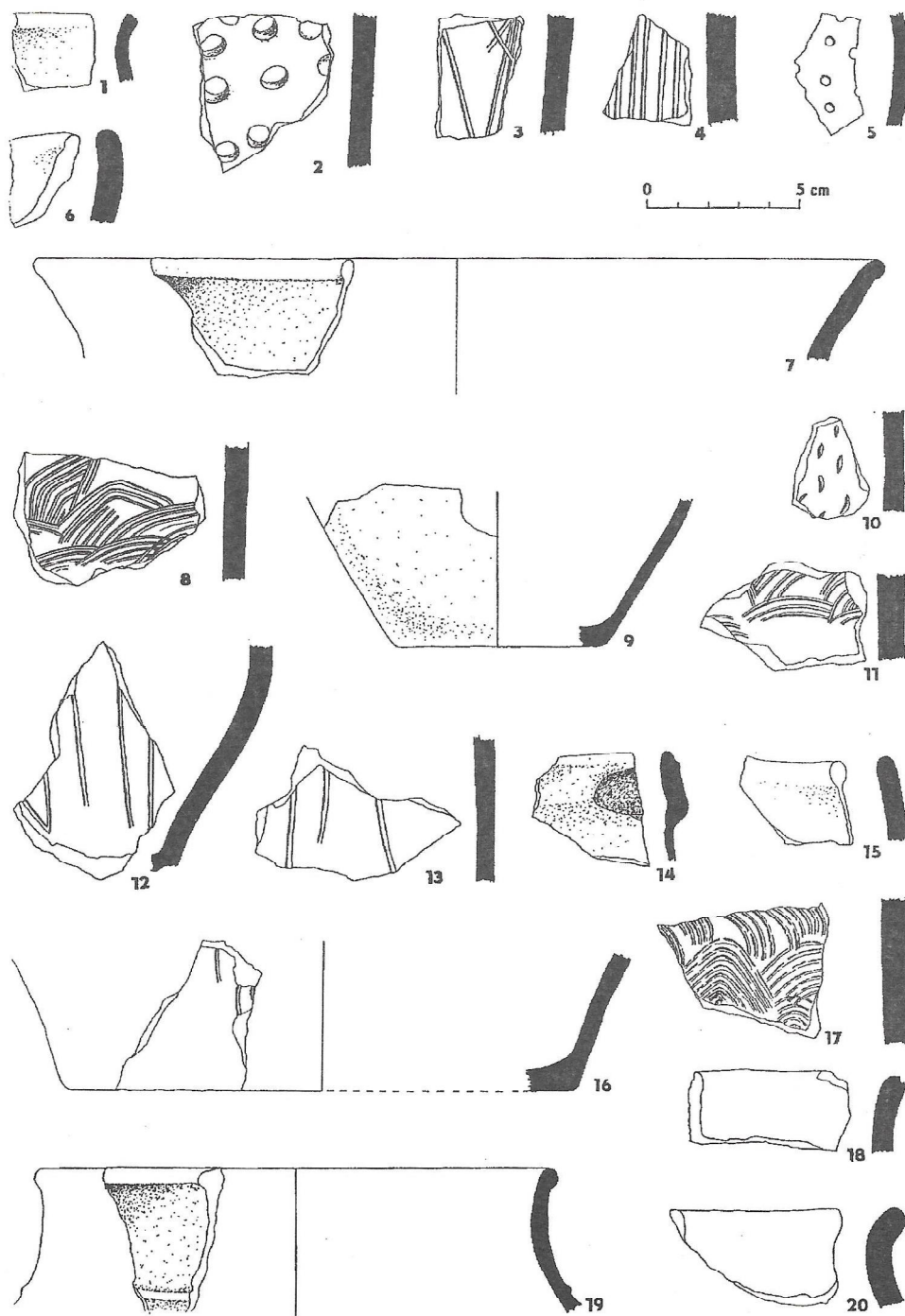
Obr. 8. Germánske sídlisko medzi Trnavou a Bohdanovcami.
Nálezy z objektu 1.

Obr. 9. Germánske sídlisko medzi Trnavou a Bohdanovcami.
Nálezy z objektu 1.

Obr. 10. Germánske sídlisko medzi Trnavou a Bohdanovcami.
 6, 9: objekt 1; 1-5, 10: objekt 2; 8, 11: prieskum Hrubé pole; 7: prieskum pri skúmanej ploche.

Obr. 11. Germánske sídlisko medzi Trnavou a Bohdanovcami.
Nálezy z objektu 8.

Zo zberu v polohe Hrubé Pole (obr. 1) možno uviesť časť prstencovitej misky (obr. 10:11), aké sa bežne vyskytujú na sídliskách z 2. a 3. storočia, pričom sa ich profilácia výraznejšie nemení (Krekovič 1981, 364; Kolník 1963, 121-123).

Okrem keramiky je materiálna kultúra na sídlisku doložená len dvoma *praslenmi* z objektu 2 (obr. 10:5, 12), bežných, z chronologického hľadiska necitlivých tvarov, pričom jeden (obr. 10:12) bol vyrobený z laténskeho črepu, takže jeho kultúrna príslušnosť nie je teda úplne jednoznačná a zlomkom *kosenej ihlice* (obr. 9:6), rovnako bez možnosti bližšieho datovania (Galuška 1988, 64; Kraskovská 1970, 115). Podobné artefakty mávajú niekedy zložito zdobené hlavice (Drahošová 1995, 12). Zlomky opracovaných kameňov (viď appendix) predstavujú v jednom prípade snád *brúsik*, ďalšie dva dokladajú spracovanie potrawy (mlynské kamene). Z okolia skúmanej plochy pochádza i *sklenený črep*, s veľkou pravdepodobnosťou tiež produkt doby rímskej (obr. 10:7).

Zatiaľ čo počiatok germánskeho osídlenia v priestore medzi Trnavou a Bohdanovcami sa dá stanoviť pomerne presne na základe ojedinelých nálezov, predovšetkým ostro profilovanej nádoby (obr. 4:2), najmladšie nálezy možno datovať na prelom 2. a 3. storočia s tým, že z chronologického hľadiska spočíva ťažisko keramiky v prvej pol. 2. storočia. Vzhľadom na obmedzenú vzorku získanú z predpokladaného väčšieho sídliska bude datovanie možné presníť až prípadným ďalším výskumom.

LITERATÚRA

- ADLER, H. 1975: Ein germanisches Körpergrab der Römischen Kaiserzeit in Neuruppersdorf. FÖ 14, s. 15-26.
- ARCHEOLÓGIA A ROPA 1995. Nitra.
- ČIZMÁŘ, M. - VALENTOVÁ, J. 1979: Příspěvek k poznání doby římské na Kutnohorsku, AR 31, s. 144-150.
- DRAHOŠOVÁ, V. 1995: Objavy v Gbeloch. Záhorie 4, č. 6, s. 11-13.
- DROBERJAR, E. 1995: Zur Frage der ältesten germanischen und römischen Siedlungsfunde in Mähren. In: Kelten, Germanen, Römer. Brno - Nitra 1995, s. 21-37.
- GALUŠKA, L. 1988: Sídlíště z doby laténské a římské u Ostrožné Nové Vsi. ČMM, vědy společenské 73, s. 45-70.
- KOLNÍK, T. 1961: Pohřebisko v Bešeňove. SIA 9, s. 219-300.
- KOLNÍK, T. 1962: Nové sídliskové nálezy z doby římské na Slovensku. AR 14, s. 344-397.
- KOLNÍK, T. 1963: Sídlisko z mladší doby římské v Červeníku. ŠZ AÚ SAV 11, s. 113-132.
- KOLNÍK, T. 1981: Sídliskové nálezy z doby římské v Abraháme. AVANS za rok 1980, Nitra, s. 133-135.
- KOLNÍKOVÁ, E. 1972: K interpretácii nálezov rímskych mincí na Slovensku. Slovenská numizmatika 2, s. 7-114.
- KRASKOVSKÁ, E. 1970: Sídlisko z doby halštatskej a římskéj v Ivanke pri Dunaji. Zborník SNM História 10, s. 85-119.
- KREKOVIČ, E. 1981: Rímska importovaná keramika na Slovensku. SIA 29, s. 341-376.
- KRUTA, V. 1992: Železářská osada ze starší doby římské Kadaň - Jezerka (okr. Chomutov). AR 24, 317-327.
- KYTLICOVÁ, O. 1970: Pohřebiště z doby římské v Lužici nad Vltavou (O. Mělník). Pam. arch. 61, s. 291-377.
- MOTYKOVÁ, K. 1981: Osídlení ze starší doby římské u Dolních Břežan. AR 33, s. 504-533.
- MOTYKOVÁ - ŠNEIDROVÁ, K. 1963: Žárové pohřebiště ze starší doby římské v Tišicích ve středních Čechách. Pam. arch. 54, s. 343-437.
- MOTYKOVÁ, K. - SEDLÁČKOVÁ, H. 1974: Nálezy ze sídlíště doby římské u Třebestovic - Sadské. AR 26, s. 225-235.
- PERNIČKA, R. M. 1966: Die Keramik der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren. Brno.
- PERNIČKA, R. M. 1968: Nově objevená hrncířská dílna z doby římské v Chrlcích. Sborník FFBU E 13, s. 118-138.
- PERNIČKA, R. M. 1972: K otázkám spracování nálezů z doby římské a ke klasifikaci kolečkováné ornamentace. ČMM, vědy společenské 57, s. 83-103.
- PEŠKAŘ, I. 1961a: Třetí výzkumná sezóna v Křepicích u Hustopce. PV 1960, Brno, s. 80-81.
- PEŠKAŘ, I. 1961b: Žárové hroby ze starší doby římské v Uherčicích na Moravě. AR 13, s. 25-33.
- PEŠKAŘ, I. 1973: Objev chaty a železářského zařízení na sídlíšti z doby římské v Rajhradě. PV 1972, Brno, s. 49-50.
- PEŠKAŘ, I. 1974: Sídlíštní nálezy z doby římské v katastru obce Horní Němčí. PV 1973, Brno, s. 52-53.
- RYBOVÁ, A. 1974: Další nálezy z počátku doby římské ve východních Čechách. AR 26, s. 481-503.
- RYBOVÁ, A. 1980: Plotiště nad Labem. Eine Nekropole aus dem 2. - 5. Jahrhundert u. Z. II. Teil. Pam. arch. 71, s. 93-224.

- SAKAŘ, V. 1966: Mladší doba římská v Podkrušnohorské oblasti. Pam. arch. 57, s. 604-648.
 STUCHLÍK, S. 1989: Hütte aus der römischen Kaiserzeit in Křižanovice bei Bučovice (Bez. Vyškov). PV 1986, Brno, s. 46.
 TEJRAL, J. 1970: Počátky doby římské na Moravě z hlediska hrobových nálezů. ŠZ AÚ SAV 8, s. 107-192.
 TOČÍK, A. 1978: Záchraný výskum v Komjaticiach. AVANS v r. 1977, Nitra, s. 246-272.

GERMANISCHE SIEDLUNGSOBJEKTE ZWISCHEN TRNAVA UND BOHDANOVCE

Vladimír Turčan

Zwischen Trnava und Bohdanovce (Abb. 1) wurden im Zusammenhang mit der Aushebung des Rollgrabens für die Erdölpipeline in der Polykulturlokalität Teile dreier germanischer Objekte untersucht. Die Objekte 2 und 8 können anhand der erhaltenen Grundrissdispositionen nicht interpretiert werden. Objekt 1 stellt eine halbvertiefte Wohnstätte mit ungewöhnlich verdoppelten Pfahlgruben (Abb. 2) dar. Angesichts dessen, daß die Wände der Pfahlgruben so gleich ausgeschmiedet waren wie der Boden und der ebenerdige Teil der Objektwand an der Ostseite, läßt sich annehmen, daß es sich um eine ursprüngliche Absicht der Erbauer handelte, angesichts des Mangels an Rundholz der erforderlichen Dicke in der konkreten Zeit, und nicht um das Ergebnis einer Reparatur an der Konstruktion. Der Eingang kann in der Mitte der Nordwand angenommen werden.

Die untersuchten Objektteile lassen sich nur anhand der Keramik datieren, wobei die heimische, frei in der Hand gefertigte wesentlich überwog. Die Untergrenze bestimmt das scharf profilierte Gefäß (Abb. 4:3) vom Ende des 1. bzw. der Wende des 1. und 2. Jahrhunderts. Diese Erkenntnis wird durch weitere Formen, wie etwa das fäßchenartige Gefäß (Abb. 4:1), die Ränder mit zylindrisch geformtem Hals und Leiste im Unterhalsbereich (Abb. 5:1; 11:19) sowie einige Verzierungsarten (Abb. 9:14; 5:3,10) ergänzt. Die jüngsten Funde können in die Wende des 2. und 3. Jahrhunderts datiert werden. Der Schwerpunkt der Keramikfunde stammt aus der ersten Hälfte des 2. Jahrhunderts.

Die römische Provinzialware ist nur mit Fragmenten der ziegelfarbenen Keramik (Abb. 8:10; 11:14), dem Teil einer Ringschüssel, gefunden bei Grabungen auf einem Feld (Abb. 10:11) und vielleicht auch der Glasscherbe (Abb. 10:7), die ebenfalls der Grabung entstammt, vertreten. Außerdem enthielt Objekt 2 zwei Wirtel (Abb. 10:5,12); der zweite von ihnen ist aus einer laténischen Scherbe hergestellt, und es fehlen auch nicht Teile von Mühlensteinen sowie eine Knochennadel (Abb. 9:6).

ARCHEOZOOLOGICKÉ NÁLEZY Z GERMÁNSKYCH OBJEKTOV V BOHDANOVCIACH

ALENA ŠEFCÁKOVÁ

V troch skúmaných germánskych objektoch z Bohdanoviec sa našlo viacero zvieracích osteologických pozostatkov, ktorých vyhodnotenie v plnej miere dopĺňa archeologické analýzy.

Objekt 1

Bos primigenius f. taurus (tur domácí): ohlodaný calcaneus sin., dist. úlomok-tibia sin., dist. úlomok-tibia sin., dist. úlomok-radius sin., metatarsus bez prox. časti, calcaneus dex., dist. část-tibia dex., metatarsus dex. bez dist. časti zabručný do tvaru korčule, metacarpus sin., spálený úlomok prox. časti skapuly, prox. úlomok skapuly (Bos?), 2x úlomok rebra, phalanx I, prox. část-metatarsus sin., poškodený metacarpus dex., úlomok metakarpu alebo metatarzu (Bos?), úlomok prednej časti tibie (Bos?), úlomok skapuly, úlomok mandibuly,